

קהל עדת ישורון

ירושלים

בס"ד

שעור מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת שלח ע"ד:

בגדר מצות הפרשת חלה

א] בסוף הפרשה הצטוונו במצות הפרשת חלה, והנה מצות חלה מצד אחד הזהיר בה זוכה לברכה, וכמו שנאמר בפסוק¹ "וראשית עריסותיכם חלה... להניח ברכה אל ביתך", ומאידך עונש ביטולה ח"ו הוא שכליה באה לעולם, וכמו שאמרו חז"ל במשנה באבות², והיא אחת מן המצוות שמחמת אי הזהירות בהם נשים מתות בשעת לידתן, וכמו שאמרו חז"ל במשנה בסוף פרק במה מדליקין³.

ב] והנה מצינו מצוות שהם חיוביות כמצות הנחת תפילין וכדומה, ומצוות שהם בגדר מכשירין, כמצות שחיטה (שהרי אין חובה לאדם לשחוט את בהמתו, אלא הצטווה שאם בא לאכלה אסור לו לאכלה בלא שחיטה).

ומעתה יש לחקור בגדר מצות הפרשת חלה, האם היא בגדר מצוה וחובה, שכל מי שיש לו עיסה כשיעור חייב להפריש ממנה חלה, או שהיא בגדר מכשיר, שאסור לאדם לאכול מן העיסה והלחם כל זמן שלא הפריש את החלה.

ג] ולכאורה נראה, שנחלקו בדבר רבותינו האחרונים, המגן אברהם והגר"א. דהנה בתחילת סימן ח' כתב במגן אברהם⁴ שכל ברכת המצוות מצוותה שתיאמר בעמידה דוקא, ותמה המגן אברהם שהרי לגבי חלה מצינו במשנה במסכת חלה⁵ ש"האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות עצמה...", הרי שמוותר לברך את ברכת החלה בישיבה.

ותירץ במגן אברהם, וז"ל: ויש לומר דהפרשת חלה אינו מצוה כל כך דאינו עושה אלא לתקן מאכלו דומיא דשחיטה.

ובביאור הגר"א שם תמה על דברי המגן אברהם, וז"ל: "ודברי מגן אברהם שחלה אינה מצוה, דבריו אין להם שחר, והלא אסור לעשות עיסתו קבין...".

ובפשטות נחלקו בנידון הנ"ל, דהמג"א נקט שמצות הפרשת חלה הינה בגדר מכשיר בעלמא, ועל כן גם ברכתה קילא טפי ושרי לעשותה בישיבה, והגר"א תמה דהלא אסור לאדם לחלק את עיסתו ולעשותה בפחות משיעור חלה, וכמו שנאמר במשנה במסכת חלה⁶, משום שאסור לו להפקיע את עצמו מן המצוה, הרי מוכרח מזה דמצות חלה היא בגדר מצוה, ולא בגדר מכשיר.

ואמנם צ"ע איך יישב המגן אברהם את קושיית הגר"א.

ד] עוד מצינו לכאורה, שנחלקו בדבר הט"ז עם רבי עקיבא איגר.

דהנה בשלחן ערוך בהלכות שחיטה⁷ כתב, וז"ל: "השומע ואינו מדבר אם הוא מומחה שוחט אפילו לכתחילה אם אחר מברך".

¹ יחזקאל מ"ד ל'.

² ה' ח'.

³ משנה ו'.

⁴ ס"ק ב'.

⁵ ב' ג'.

⁶ שם.

⁷ יורה דעה א' ז'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ובט"ז שם דן דאיך מותר לכתחילה שישחוט ואחר יברך, ומאי שנא מתרומה שנאמר עליה במשנה ש"אלם לא יתרום", וכתב בט"ז לבאר את הדברים, וז"ל: "דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה, דהא אין חיוב לשחוט אם אינו רוצה לאכול, אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה.. אלא שאין מקום לשבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה..., אבל בהפרשת תרומה הוה עיקר הברכה על מצות הפרשה, לא על איסור טבל, שהרי מצות ההפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין, א"כ הוה מצוה זו כשאר מצוות...".

ובחידושי רבי עקיבא איגר שם כתב [על מש"כ הט"ז שחובה להפריש תרומה אף אם אינו רוצה לאכול], וז"ל: "לא מצאתי זה, דבפשוטו הוא רק כשרוצה לאכול אסור עד שהפריש תרומה, ובמגן אברהם ריש סימן ח' כתב כן לענין חלה עיי"ש, וה"נ בתרומה".

הרי שנחלקו בדבר הט"ז ורעק"א, שלט"ז גם מי שאינו רוצה לאכול מן הפירות חייב להפריש תרומות ומעשרות⁸, ועל כן כתב שברכתה היא ברכת המצוות, ולא כברכת השחיטה שאינה אלא ברכת השבח, ומאידך רעק"א נקט שאין חובה להפריש בכל אופן וצייין לדברי המג"א הנ"ל, ובפשטות סובר שגדר המצוה הוא כמכשיר וכעין מצות שחיטה.

ה] וצריך עיון מדוע לא ציינו רבותינו לדברי רש"י בנידון, דהנה במסכת גיטין בדף מ"ז נאמר שהמוכר שדהו לגוי חייב לקנות ממנו את הביכורים בכל שנה ולהעלותם לירושלים, ומבואר שם בגמא דלמ"ד אין קנין לגוי להפקיע מידי קדושת הארץ חובה זו היא מדאורייתא, וכתב שם רש"י, וז"ל: "דביכורים מצוה דרמיא עליה היא, ולא טבלי לאסור פירות באכילה, מיחייב ליקח ולהביא, ולא דמי למעשר... דמעשר טביל.. ולא מצוה דרמיא עליה אלא אם כן אוכלן או מוכרן...", הרי מפורש ברש"י כדברי רע"א שמי שאינו רוצה לאכול את התרומה (או החלה) אינו חייב בהפרשה כלל, וכדברי רע"א.

ו] ומעתה צ"ב בגדר המצוה דמצד אחד רואים שאסור לאדם להפקיע את המצוה ממנו, הרי שגדרה היא מצוה ולא מכשיר וכראיית הגר"א, ומצד שני מבואר מדברי רש"י [ע"פ הגמרא שם] שמי שאינו רוצה לאכול פטור מהפרשה, הרי שגדרה הוא מכשיר וכדברי המג"א, וצ"ע.

ז] ונראה מוכרח מכל זה שיש כאן גדר אמצעי, דבודאי מצוה הפרשת חלה [וכן מצות הפרשת תרומות ומעשרות] אינה בגדר מכשיר בעלמא כשחיטה וכהוכחותיו של הגר"א, ומאידך אין החובה חלה על האדם רק כשבא לאכול או למכור את החלה [והרי זה כציצית שכשלוש אדם בד עם ד' כנפות חל עליו חיוב להטיל בבגד ציציות], ועל כן אין המוכר שדהו לגוי חייב לקנות את הפירות ממנו כדי להפריש מהם תרומות^ע.

ח] והנה ביאור זה יתכן לדרכו של הגר"א ורעק"א, אולם הט"ז הלא כתב שחובה להפריש בכל גוונא, ודבריו צ"ע מדברי רש"י וכנ"ל, והמג"א לכאן נקט דהוי כשחיטה לגמרי, דאל"כ מה בין ציצית לחלה, וא"כ לשיטתו עדיין קושיות הגר"א עומדות במקומם, וצ"ע.

⁸ ופשוט שאין הבדל בכל זה בין חלה לתרומה.